

„ЗАСТАВА“ излази два-
пут у недељу, четвртом и
недељом.

Цена је на годину 10. фор.
на по год. 5 фор., на чет-
врт године 2 фор. 50 нов.
а. в. за Аустрију, а за Ср-
бију на годину 100 гроша
на по год. 50, а на четврт
године 25 гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се Рачунају по ке-
личини врста, које из гар-
монта заузимају, и за сваку
врсту плаћа се за први пут
7, за сваки даљи пут 5 н.
Осим тога за жиг увек по
30 н. Дописи се шаљу у
редништву а предлата ад-
министрацији „ЗАСТАВЕ“
у Нови Сад.

Број 92.

У Новоме Саду, у четвртак 5. октобра 1867.

Год. II.

Нови Сад 3. октобра.

Оног дана кад је отворена скупштина у Крагујевцу, 29. септ., раздана је по Београду напечатана престолна беседа, којом је иста скупштина отворена. Ту беседу наћиће наши читаоци у овом листу под Србијом.

У њој нема ништа чиме би се и издалена наговештавала каква одважнија намера кнежеве владе, наспрам догађаја који се на Истоку развијају. Крвава борба Крићана, противу заклетог непријатеља и ербске слободе; народни покрет браће Бугара, који с нама заједничку будућност имају; морално осветљавање будуће краљевске круне на глави кнеза ербског мученичким гласом Старе Србије, Босне и Херцеговине: све то прелази се са ђутањем. Градови на обалама Саве и Дунава у ербским рукама значе, по престолној беседи, да су „слобода и унутрашња независност Србије постале права истина.“ Слобода, као што је познато, огледа се: у слободној штампи, у слободи јавног састанка и речи, у одговорности министара пред народном скупштином, у слободном избору народних посланика и независној радњи народне скупштине, у јавној контроли над државном управом. Од свега тога у Србији данас ни трага ни гласа; надајмо се, дакле, да ће после престолне беседи, којом је садања скупштина у Крагујевцу отворена, укинута се цензура, и учинити се крај самовластности министара, који растерују јавне састанке и не трпе јавне речи, који президијалима регулишу изборе народних посланика, који узимају скупштинаре на одговор наместо да они пред скупштином одговарају, и који не трпе јавне контроле над државним пословима.

Познати разговори о присаједињењу Старе Србије, Босне и Херцеговине Србији губе сваку вероватност у престолној беседи. У наикрају позива се на „благотворителна и помириљива расположења Блистателне Порте,“ која „дају надежду, да ће се испарити неправилности и одклонити тегобе, које нарочито од неког времена спречавају трговину и друге пословне одношаје између Србије и Турске.“

О „жестоким протесту, који је ербски заступник у Цариграду предао порти“ противу крвог насиља на пароброду „Германији,“ нема ни речиче у престолној беседи.

„Гарантне силе“ само су „благонаклоно расположене“, и њихова „драгоцена подпора“ сачуваће се и за унапредак. У чему је то „благонаклоно расположење и драгоцена подпора“, то ће најбоље разјаснити догађаји на Истоку.

Унутрашњи одношаји Србије познати су толико, да за њихово тумачење нису нужне браве којима министри китае престолне беседи. „Нека Бог благослови Србију!“ А Бог је милостив, па ће се он смиловати и на остале ербске земље!

„Ендепант бели“ дознаје, да је Али паша однео у Кандију следеће предлоге: да јој се постави наместник турски, по свој прилици у лицу Кабула паше; да се наименују најмањим или поднаместници хришћански, у окружним где су Грци у већини; да се данак и друге порезе, нарочито пореза на се, нешто сведеу, и да се уопште испуне све праведне жеље народа — жеље за које т. ј. турска влада нађе да су праведне.

У Видину, као што се из Цариграда јавља, уредаређује се турска војска од неког времена.

Чете Гарибалдове множе се у Римској. По „Журналу ди Рома“ оне су небројане у Тори Албини, Монте Албини и Пекорони. У Неролу упало је последњих дана 1000 Гарибалдоваца; пашина војска иде противу њих. По „Монитеру“ париском, италијанска влада пројужује спречавати ослобођење Римљана. Гарибалду држи она под надзором на Каперни, постављене су нарочите ратне лађе које ће га стражити; на граници пашине државе опет је стража италијанске владе, да би спречавала упадање Гарибалдоваца у пету државу. Као што званично француски лист пише, само су неколико етотина, и то посебице и ноћу упали у Римску. Тамо су заузели област Витербо изненада; али су их папани најамници растерали. Из Фиоренције јављају, да Гарибалдовци не само нису растерани, него продужују дивити народ на оружје од места до места. Рачуна се да се дривује уједино,

па да сједињеном снагом раде. По чувењу досад је упало више од 4000 Гарибалдоваца у пашину државу; листови напољски рачунају њихов број и на 7000. Као вође њихове означају се: Меноти Гарибалди, Никотера, Куки и Саломоне.

Италијански генерал Чиалдини наменован је краљевским указом за опуномоћеног заступника и напредног посланика Италије код бечког двора.

Пруски „Кореспонденц Провинциал“ јавља, како је краљ у последње време путовао по јужној Немачкој, и додаје: Краљ је на свом путу обновио своје одношаје личне и пријатељске са свима владаоцима јужне Немачке. Према тај пут није имао никакве политичне цели, опет су значајне народне изјаве јужних Немаца за савез тешије са северном Немачком; те изјаве олакшаће и ускориће сретни преображај положаја велике Немачке.

„Петроградски Жур.“ напомиње како француски листови непрестано слуте на рат, и доказује, да рату ни с које стране повода нема. Нема сумње, по руском листу, да би Француска одма покајала сваку повреду части своје; али, осим што су мало наклонили нашла француски савети у Цариграду, неће се у целој Европи наћи ништа чиме би се Француска за уверењу сматрала могла. Немачка ради на свом огњишту што и Италија на свом. Она има срећу, да нема у државама које јој припадају ништа, што би напустило на пашину државу. Савез северне Немачке допуњава њен састав пред тежком јужне Немачке, да ступи с њом у тешије народни савез. Све немачке државе сложено су противне сваком страхом мешању у њихове домаће послове. Француска може да нежели савез Немачке, али кад се тај савез прави, она не може ни по страсти, ни по интересу огласити Немачкој рат, који није Италији оглашавала, кад је ова радила за своје народно јединство.

„Тајмс“ такође означаје као неосноване све веће од рата које се данас распростире. По том листу ни јединство Немачке, ни јединство Италије не могу бити од штете Француској, и као што је ова добро пролазила, кад је са Инглеском у пријатељству живила, тако ће она добро стојати, и ако буде у пријатељству са Немачком и са Италијом.

Наш народни положај. Наше народно уздање.

III.

У којим поименце изразима душе и срца, у којим живим делима огледа се општа свест о правима и о дужностима човека у друштву живећег: то питање постависмо себи у прошлом броју.

Огледало тих израза и дела налазимо ми у грађанским врлинама; а те сводимо на следеће:

- 1) Љубав к истини.
- 2) Чувство фамилијарне светиње.
- 3) Родољубље.
- 4) Одушевљење за слободу и правду. Поштовање себе. Узајмно поштовање.
- 5) Држање задане речи. Поштовање опште воље — закона.
- 6) Независан дух који протестује противу погажене правде, одбрањује угњетену слободу.
- 7) Готовост на жртву за општу светињу.
- 8) Вредноћа и штедња. Узајмност услуга.
- 9) Човечанско братство.
- 10) Вера у бољу будућност, у опште спасење.

Ми ћемо покушати, да о свакој тој врлини дамо разлога, колико нам просторија овог листа допушта.

1) Љубав к истини.

Има ли ко ће, живећи у друштву, рећи, да нељуби истину? Кад би љубав к истини лежала на језику, не би се, наравно, могли надговорити: ко је више љуби. Али се зна, да љубав к истини лежи дубље од језика; по оном што она значи, најбоље ћемо одирити и одкуд она извире.

Шта се зове истина?

Учени Инглес Дрепер разликује ову постепеност у историјском развоју људи: а) лаковерност (незрелост), б) упитивање (дејинство), в) вера (младост), г) умност

(зрелост), д) опадање (старост). На ту постепеност даје се свести историја и истине.

Небеху ли она времена за која историја као најстарија зна, времена лаковерности? Не означаје ли и библија лаковерност првог човека као први грех?

Осуђен да у зноју свог лица свој леб једе, грешан човек почео је упитивати се о свету, који му зној на лице натерује. Први упитач није имао оснивати се ни нашта друго него на свој нагон; покренут потребом, он је ишао управо на рад. Из старије радње, он је изводио правила за нову радњу: ту је почетак искуства, ту детињство умног развитка старих времена. Упоредимо старе класике, који сједињавају у себи знање свог времена, са данашњим наукама, н. пр. георгију или геопонију старих Грка са данашњом науком о пољској привреди, или Овидове метаморфозе са данашњом науком о природи: ко ће ту одрицати детињство знања старих класика?

Упућен нешто искуством, упитач тежи да све више зна. Тежња та води га и преко граница знања. Где знање престаје, настаје уображавање — вера. Уображавање баца се често на оно поље, где се у непознато тражи објашњења за непознато: тада оно прелази у слепо веровање, у „сујеверије,“ или се губи у предрасудама и заблудама. Али вера често тежи, да на основу онога што је познато, објасни оно што није познато, и тада она припомаже знању. Како вера, кад непознато познати тумачи, представља младост знања које будућност за себе има: томе имамо примера у хришћанству, као и у нашој народној поезији. Прво је унапред осветљало владу рајске светлости (истине) над пакленом тамом (глупости) и ускре небеског ума из гроба грешног земног тела; а народна поезија наша прта у „санку пречиште Госпође“ (Србске Нар. Песме из Херцеговине, 1866.) „ће расте покрај срца (вере) дрвце (знање) у ширину по свему свијету, у висину до ведрога неба,“ и тумачи: „то ће свијет од грјеха спасти, и тиме ће син (ум) са земље оцу Богу (вечној истини) поћи.“ Каква жива икона умног развитка!

Вером укрепљен ум иде од проматрања, сабира искуство на искуство, одлучује мишљење. По својој несавршености човек подлежи једностраности као и обмани; зато и мишља која његов ум одлучује редко свестрано изражавају истину, него се, понајвише, нешто тек истине допичу, а често и у заблуде прелазе. Отуд равни људи и равна времена: равна мишља. Али упоређивање разних мишља изострава критикујући ум, и за што критика, на основу проматрања и искуства, на суду упоређених мишља пресуди, да је тако, а радња и живот по правилима ума са сваке стране потврде, да другаче није: то се назива истина. У томе је значај знања и науке.

Бакон вели: „министар и тумач природе, човек долази до знања само проматрањем реда природе. Друге науке нема.“ И нема до данас знања над наукама које на основу проматрања природе сабирају искуства, упоређују мишља, излажу пресуде истине у њиховој унутрашњој свези, у њиховом општем реду. Такве науке, науке природне, јесу израз умности (зрелости).

За зрелосту долази опадање — старост. Незаборавамо, да је реч о смртном човеку; дакле и опадање и старост тичу се само смртног човека, а не природе, која је предмет човечијег знања. У том смислу може се казати, да је новији свет науке родио се на гробу старијег класичког света; каогод, што се и на гробу старих одношаја Европе развија нови свет — Америка. Заиста, појединачна друштва, као и личности из којих се она састоје, подлеже старости и смрти; али с њима незастарава и неумиру сазната истина. Истина та преноси се предањем и историјом из прошлости у садашност, а на крилима науке лети она из садашности у будућност. Ако би било народа, који би у себи сјединио све услове живота којим живи истина, народа, који би у свему оснивао се на вечне законе природе: таков народ могао би рачунати, да ће трајати докле је овога света. Историја непознаје таквог народа, али она познаје човештво које неумиру, познаје га у општој свести његовој; она је сама израз те свести. Свест општа човештва представља онај непрекидни

низ истина који са напредком времена расти; она обухвата целу прошлост, сав живот и сву судбу људску; она чува и преноси од једног нараштаја на други стечено благо искуства; она ради за растуће нагомилане тога блага, за напредујући умни развитак човека.

Ту би могли завршити наш разговор о истини, кад неби живили у времену „разумеравања;“ али кад „разумерење“ грозни да поруши сутра оно, што ум данас савида: на чему онда да оснивамо вечност истине и напредујући развитак ума?

Наравно, кад би истина значила знање речи: онда би ваљало просто отворити „руски лексикон,“ па видети шта „разумерење“ каже, и заплакати се на гробу опште свести. Али, као што смо напред разложили, истина није знање речи, него је знање ствари, а што је у ствари истина, то је свестрано доказано тако, да се ни с једне стране опроврћи не може. Тако јасна и неоспорна истина непромењива је и вечна, као што су вечни закони природе, који су предмет људског проматрања, искуства и знања. Свест о таквој истини остаје вазда себи самој равна; она се уздиже до опште свести човештва, и као таква овековечава се историјом и науком.

Ко се једном о таквој истини увери: тај се о њој никад „разумерити“ не може. Кад то неби било тако: били тада и могло бити историје и науке? Одкуд би се тада сабирале истине у ону сагласну целину, која се као опште наследство од нараштаја нараштају предаје? Одкуд би могло бити оне непрекидне сагласности између знања истине и употребљености тога знања, између знања природног закона и пр. о ширењу паре, и радње парних машина, које, направљене по том знању, врећу бродове по води, кола по гвозденом путу и машине у разним радницама; — или између знања закона људске природе, на пр. закона слободе, и напредовања на основу владања по тим законима, на основу слободне радње и слободног живота? Зашто ту „разумерење“ једном неукључи парне машине, него оставља да им уверење о истини даје покретачну снагу? Зашто „разумерење“ не учини, да Швајцарска и Америка небуду у оној мери напредне, у којој су и слободне; или да Турска и Азија буду све напредније што је више неслободе и зулума у њима?

Има нешто што се мења, само то није уверење (свест о истини), него је то: лаковерност, веровање без доказа — слепа вера, сујеверије; или је мишљење које необухвата целу истину, него само неку страну њену, ако није и сасвим предрасуда и заблуда, криво схватање и незнање. Ту допущамо, да се једнострано мишљење „замењује бољим“; као што нисмо противни ни „разумерењу“ које значи отресање од заблуда, предрасуда, слепог вере и лаковерности.

Кад је истина истине у томе, да се ум само историјом и науком стајано развијати може, сазнавајући истину за истином; онда је јавност први и неодољиви услов за напредак знања. Јавности припада све што служи развитку опште свести, наиме: слобода речи, слобода удруживања и састајања на јавни разговор и договор, слобода штампе, слобода предавања, излагања на јавности свију послова у јавној дужности (радње народног представништва и опште јавних сабора, општинских, судских и политичних већа), једном речи: сва средства за узајмно саопштавање и размену искуства, за упоређивање разних — савремених као и старијих — мишља, за свестки излог знања и свестрано осветљавање истине. Где би било лека противу личне ограничености и једностраности; противу кривих мишља; противу незналиких предрасуда, заблуда и слепог веровања; противу софизама и језуитских замана, противу измишљеног „искуства“ и изопачене „науке“, противу лукавог „разумерења“ и лицемерног „православија“, противу партајских интрига и махијавелистичких „дено-ноћних трудова“ и „родитељских старања“: — где би било лека противу свију тих обмана и лажи, ако јавна свест неби над истином бдила?

Сад је јасно, у чему је љубав к истини. Она је: у очима које жуде за проматрањем и искуством, у срцима пуним вере у науку, у духовима који прелећу све провале таме и самоће, да би узлетели до небеса опште светлости, до јавне свести човештва. Љубав к ис-

тини има и спољашњих знакова својих: толерантност према слободној мисли, сагласност дела са речи, отворено учешће у јавности: то су знаци по којима се распознаје љубав к истини.

Ко се више у туђи језик него у своје очи узда; ко се „уверава“ нечијим искуством и недоказаном истином; ко неће да води рачуна о општој признатој истини, већ упркос јавној свести истине „уверава се“; тај не љуби истину.

Ко не трпи слободну мисао и реч, ко једно говори а друго ради, ко је за све и сва, а само за јавност није; ко гони сваку контролу између речи и дела; ко руши све стубове опште свести, и пресеца све свезе предања и науке: раздвајајући мисао од речи, реч од живота, знање од дела; ко буну предасуде и заблуде и оружа телесне страсти противу владе ума; ко песницу потезе, где се разлочи и докази ишту; ко писке грађе просипа и личне освете исекајује, где га јавна дужност на одговор позива: тај не само да не љуби истину, него јој је и непријатељ.

У Новом Саду 1. октобра. У посланичкој кући угарског сабора 28. септ. поглавници су предмети били: железнице и зајам ради њих. о којима је посланик Лоњи у подужој беседи говорио, особито о начину како да се за олакшање државног исплаћује речени зајам; даје предлог Бесе Јаноша, за који он рече да сам себе доказује. У том предлогу између осталог захтева се, да садашњи сабор своје зборове донде продужи, док се не сврше питања о народностима о вероисповедној једнакости и ердељском спојезу, што је већ одлуком одређено да се у садашњој радњи сабора сврши. Овај предлог штампаће се и у своје време за расправу одредити. Ради питања о народностима начелник саборски позове одређени велики одбор сутра дан у 10 сахати, и уједно јави, да ће се законски предлози у у ствари државног дуга тај дан у вече приправљати, а сутрадан се разделити међу посланике.

Горња и посланичка кућа имале су зборове и 30. септ., али су ствари од мање вредности претресане.

Нови Сад 3. октобра. У идућу недељу, 8. октобра, одбор за јавно предавање наставиће своју радњу, коју је услед слобости неких и услед путовања других чланова својих на неко време прекинути морао. А предавање у идућу недељу: др. Стеван Павловић: „О карактерима“ Лаза Костић: „О ербским јунацима и њиховим женама“, и Тоша Недељковић: „О долазку Срба у земље у којима данас живе.

ДОПИСИ.

И. В. У Пешти 30. септ. Од како је сабор угарски наставио поново своја саветовања, држао је досад више седница и у једној од тих беше на дневном реду извештај о вајму за железнице и зајамски предлог о томе. Говорио је министар финансије М. Лоњија читав један сат. Почетак беседе био је одбрана владе од нападаја и који досадашње успехе њезине слабо цене. Министар рече, да је сабор истина закључио, да се нађе зајам само за железнице, али он је нашао зајам и за канале, и то засад би најужније биле две пруге канал-

ПОДЛИСТАК „ЗАСТАВИ.“

ШТУДИЈА

гвозденог пута у Србији од Београда до Алексинца.

Извештај индигира мостова и друмова у Француској, а у мисији у Србији, Киса.

(Свршетак.)

Ма како да се окрене питање, треба да личи, која управљају извршење једног гвозденог пута, увек имају или један и исти лични интерес, или интерес на части основан, те да се један посао добро изврши. То је баш оно што се никад добити не може од једног страног друштва, које на футуре ради. Лични је интерес управо протаван; а интерес части онде се у тајности губи. Све гаранције на свету слаби су лек овом главном трошку.

Друштво једно, које би се понудило не само да построји гвоздени пут, него и да га ужива на свој ризик и пропаст, могло би имати интереса да га добро построји, особито ако је концесија (уступљење) дугачка, јер сваки порок у постројењу своди се на тешке трошкове у уживању. Али ако то друштво захтева гаранцију интереса, онда само та једна реч квари све. Једно друштво, ком је интерес гарантиран, и које нема надежде да превазиђе гарантиране приходе, нема више никаквог интереса, ни да добро постројава на да ни ужива гвоздени пут. То невреди више од друштва на футуре.

Што се нас тичи, ако би се баш желело

ске: једна и то најважнија била би она, која би спајала Тису е Дунавом код Пеште; и тога ради је већ у погодби једно друштво, које располаже знатном новчаном сумом. Други би канал био: доњоземски, који би код Токаја из Тисе излазио и у Кереш водио, и та два канала била би у тесној свези, јер онај први би се почињао код Чонграда. Говораше о самоме вајму, под каквим је условима уговорен; доказиваше, да се заиста може јевтиним назвати; најпосле спомену и неке сметње, које би могле бити; и заврши кажујући, како је Угарска наша јевтинија зајам, него што су последњи зајмови државни, а то због тога, што народ у Угарској „не спада међу оне народе, који су већ достигли врхуна свога развитка, него код кога је млада снага у бојном добу развијања, и који може услед слободног развитка за кратко време учинити велики напредак.“ Беседа је министрова с одобравањем саслушана и цео предлог одборски примљен само с једном изменом у првој тачки. Пошто се ова ствар свршила, прочитан буде предлог посланика Јована Бесе, који рече, да ће га мотивовати онда, кад дође на дневни ред, премда и не треба мотивовања, јер се он мотивује сам собом. Предлог тај гласи овако: „Нека закључи заступнички дом, да ће саветовања овог сезона непрекидно све дотле продужити, догод се не реши по само питање народности, верозаконске равноправности и уније Ердеља, што је већ пређашњег сезона закључено, него и уређење међа и општина, државни мањи приходи, монопол, акцизе и т. д.; даље док се не одреди сав данак за годину, која долази.“ Премда ће се тај штампати и доћи на дневни ред, засад још неможемо ништа рећи, како ће тамо проћи; заиста би већ крајње време било, да се реши питање о народностима, с којим је требало пре свега другог на чисто бити; јер сваки честит и поштен човек стара се да најгоре у својој кући све у добар ред доведе, на онда се даље маша; а данашња већина саборска ради томе сасвим противно, њој је страх управо да се само и дотакне тога питања, него све гледи како ће да га избегне. Судећи по беседи председника министарству грофа Андрашије, коју је неки дан у сабору изговорио, тако нам се чини, као да ни сад још не мисле баш озбиљно, да ту тако важну ствар једном на решење поднесу.

Јуче у 10 часова пре подне имао је велики одбор за народности под председништвом Шомиша седницу, у којој беше и председник министарства са још два министра. Прочитана су сва акта, која се на ту ствар односе и подељена су међу члановима одбора. За тим је упитано министарство, да ли жели и ово учествовати у саветовањима одборским, или је намерно у тој ствари сабору свој засебан предлог поднети; на што се министри изјаснише, да и они желе заједно са одбором у том поднети, како да се реши питање народности. Прва седница одбора овог, који би сада на реду била, не ће се моћи држати бар пре осам дана, а можда и дуже, јер је министарство засад другим стварима заузето.

Овдашњи многи листови доносе одговоре на последње Кошутово писмо, но од тих је најзначајнији одговор „једног заступника“ у јучерашњем броју „Пешти Напола“, за који каже „Пестер Лојд“, да су у њему изражени „меродавни назори владини“ и да га је писала једна знатна личност. Ту се вели, да Кошут више не познаје одношаје, који народу његовом права дају, и тако народ не разуме

уговарати с друштвом каквим, ми саветујемо да се то учини, али на дуго време, те да то друштво имадне интереса да добро постројава, па да му се даде једна новчана помоћ одређена, или једном са свагда, или на годишну. Мора се и на то пристати, да, ако чист приход доноси онда се новчана помоћ у толико умали; но у сваком случају треба да буде један непроменљиви максимум, и паметно би било да се гледа да се тај максимум занета постигне.

Ако се на таквом темељу уговара, онда за правителство нема више од два питања;

1) Да ли друштво даје сву моралну и материјалну гаранцију (јер треба обе) за лојално извршење својих обећања?

2) Да ли мора Србија да издржи терет који ће јој наметнут бити? После, да ли ће имати од гвозденог пута непосредно какву корист равну или већу од овог терета?

Но у основу ми би волели још грађење гвозденог пута посредно помоћу зајма, јер ће тако земља остати господар своје ствари до свршетка, па да онда сама образује себи персонал за извршење, што може да учини тако добро и тако економично, нагод и друштво, а нарочито зато, што свако озбиљно друштво које све рескира, оцениће своје доодке што је могуће ниже, трошкове што је могуће више, и зактеваће новчану помоћ потом.

У том би се случају уступно арендаторском друштву извршен гвоздени вут (осим заданија, кола, и свега, што је тесно скопчано с тим.) Трајање кирије израчунала би се та-

њега и он не разуме народ. Даље беди се Кошут, да тежи за превратом у земљи, и да „подбуњује народности, које су већ пошле измирењем.“ То је у целом то „меродавном“ одговору за нас најважнија реченица, јер нам је у нечему одгонетка за досадашњи поступак владе и саборске већине у питању о народностима. Мађари се јавно варају, ако мисле, да ће се народности умирити тиме, што се одуговлачи решење питања о народностима; штогод већма они ту ствар отежу и не решавају, и што више угушују сваки и најмањи слободни покрет и развитак у народа, које су у невољи браћом називали, тим ће све више само страсти распаљивати, а народности ће моћи умирити и задовољити само праведним и што скорјим решењем питања о народностима, али и то никако по предлогу оном, што га је саборски одбор изразио.

На свршетку овог дописа да вам припо-ведим нешто врло карактеристично. Чивутин један продавао ових дана разних слика, дође понуди некоме и поче му ређати, каква је која, па најпосле рече: „Имам и министарство, али то сад више ништа не вреди.“

И. П. — Х. М. Ваширељ, 23. септ. Допустите да коју речем о овдашњим Мађарима — шат од хасне не буде ни од штете неће. Но нека нико опет не помисли, да ће од до-бити тачну карактеристику овдашњих Мађара, не; ја ћу само оно поменути, што нам је као странцу одма у очи пало. Кад би и о вароши што рекао, приметно би, да је варош веома трагична, том не мало причинавају стародавња знања као што је н. пр. једна реформатска црква још из оних времена, када је иста вера гоњена била; те зато сигурно и јесте порта као каква шанац, да, кроз зидове направљене су јаме за пушчано пуцање! Али како ми неје намера о самој овој вароши говорити, (о којој је не један земљопосеца погрешно писао, тако сам н. пр. нашао у једној географији, да ова варош броји 34 хиљаде становника, а у истини имаде 36 хиљада само калвина и скупа с свима другим нацијама око својих једно 60 хиљада) то ћу о њој муком прећи; па ћу одмах о њеним мађарским становницима коју да речем. Мађари ови, прави су Мађари; Мађари су по језику, вери, народном поносу, по свему и свачему. Та познато је, да се овде и у Дебрецину најчистије и најлешње мађарски говори, а и зна се, да су Мађари већином реформисти, који су и овде, као што поменух, у већини. Мађар овдашњи неће се стидети свога: пун је народна поноса. Са свачим, што је његово, он се дичи, па било то баш и лоше, а било, на његову дику, ваљано. Преварио би се многи, који би на њихов какав „хагвершењ“ дошао у нади, да игра „валцера“, јаво би се преварио; ни помена неби нашао од „валцера“ као ни од других туђинских игара, већ ако би хтео „чардаш“ и друге мађарске игре играти, могао би. Па не били могле отуд многе сеје Србине, (а и нека називи — браћа са) ком којом на руцу и стаклетима на носу) па ма биле оне, као што веле, „гебидет“ Србине, које се до сале стиде србских игара, које велаху: да су ербеке игре само за бербу и које мислише, е се њима „хох васпитаним“ непристоји нашег красног „кола“ играти, но да је оно само за просте слухице; не би се могле, велим, примера узети. Но то ће оне најбоље знати, а ја ћу да говорим даље о почетом. Али, не, нећу, морам престати, да не-

ко, те да се дозволи друштву, да комотно може да организира службу своју, али међутим да сувише неотежава будућност.

Ми предпостављамо овај последњи начин из свију узрока већ побројани, а јом и због тога, што је увек опасно продати на дуго време страном друштву једну част државне снаге.

Како се гаранција интереса увукла у Француској.

Како се гаранција интереса, о којој непре-стано у Србији говоримо, увукла у Француској? Правителство и Коморе биле су мињиа, да ће путови, који се имају постројити, здраво доносити, (то је и била истина за прве гаран-тиране линије); али у исто време познавали бојазљивост капитала француски (то је било 1840); гаранција у њиховим очима само је била морална (а заиста је онда тако и било); она није превазилазила 4%. Она је морала да привуче к гвозденим путовима људе, који нису били нечувствени за могућности добитка, ал су тражили пре свега сигурност. Ту дође скоро сав свет.

Овај систем успе, капитали дођоше, путеви се постројише и дадоше много више пре-ко гаранције, за зато акције скочише.

Окураживши гаранција успењем таквог једног дела, који ни сантима није коштао, виде се доцније да се распростре (гарантија) и на путове другог, па и трећег реда, и гаранција ова постаде скоро ефективна, као што смо то и показали.

би и даље морао само фалити, да неби могао когод помислити, е сам и ја подлажен; као што један србски лист, е чимим именом нећу да опоганим ово неколико редака, што их до сале написа, добија из Београда знатну „субвенцију.“ Запитаће ко: а зашто? — Хм, то ће он знати! — Напоследку још напоменућу, још да оде Мађари у лепој љубави и слози живе са овдашњим Србијством, ако га још имаде.

Али ти се опет брате Србине, као да нешто мрштиш, нешто ти неје право? — Знаш, шта је, боли ти што ти ништа о Србијству овдашњем неписа, боли и мене, и још већмаме боли, што ти рећи морам: да у тим Мађари-ма, што ти их описа, и Србе видим — они се у Мађаре претопише; изузимајући још само, да нису и православну веру оставили, али се боже неможе ни рећи, да је се држе — јер се не стиде. Брате Србине! Стегни срце на прочитај још једаред, ако први пут разумео неси, проучи какви су и ови Срби изузимајући plurimum три куће. На сад, колико још имаде таквих Срба у овој околици подругим опет мађарским местима?

Мени је веома жао, што сам с таким гласом морао на јавност изићи; али, шат ће им се баш онде родити жеља за Србством, те ће као такви и бити и осећати. Сад се само могу надећом тешити, да ћу вам што скорје повољнија гласа јавити, ако ми поштовани господин уредник места у овом чешеном листу за то покљонио буде. А и надам се, да ће ербска омладина, ако је и најмање овде буде, својски пријонити: да укувавом овом Србијству очи отвори, да га пробуди. У њу — омладину — се овде сад сво ућање полаже, у њу је народ упро очи — у зеницу своју.

Модос 24. Септембра 1867. Онај велики део Срба, који рече мушкима на бра-њик стати сваком оном покушају, који би смарао на рушење и обарање свега оног, што је народно а свето; онај огромни део Срба, који иштури тврде своје груди, да закрили светилиште, у ком се чува и негује истина, право и слобода људска, који се истами на милост и немилост судбе и времена и пустој вољи превртљиви дана, тај се део данас назива: „Омладина.“ Задатак је дакле омладине велик, али није непознат. Оваке задатке познаје цео свет наш, познаје историја народа нашег, и то како из најстаријег, тако и из нов-вијег доба — у јунацима својим. Оно дакле што јунаци пређашњи дана чинише, чини данас ербека целокупна омладина. Оно што су негда јунаци наши извршивали, извршује данас ербека омладина. Јунаци пређашњег доба делаше на бојном пољу, на мегдану, где мачеви пресећују, а омладина данас чини исто на пољу, на бојном пољу ума, пером заостр-тим. Омладина је дакле продуживање јунаштва ербеког, омладина је једном речу јунак!

Силан је и велик је њен задатак. Велик је зато, што се тешко остварава. Јер сви велики задатци велики и препрека имају. Сваки да-кле чиниатељ у извршавању виши задатка у напред се мора сиремати да нападаје одбија. Но нужно је таким чиниатељу и великодушним бити. Великодушје, то је највиши јамач сталности чина каквог. Јунак, који није великодушан, тај, или је привидан јунак, или је јунак од мало дана, а јунак великодушан, тај је два-пут јунак. Може ли ко и помислити какво добро, а да не зна да је скупо морало стати? Може ли се јунак и помислити, а да се незна,

Данас је гаранција узела простране мере, ал је увек остала 4% (више 0 фр. 65 покривања трошкова), а међутим друштва позвајују више од 5%. Остаје им дакле да економишу. Што су друштва примила нове линије без икакве надежде да могу превазићи гаранцију, следователно са сигурношћу на губитак с ове стране, то су у замену добли врло важне модификације и здраво пробитачне, које су учињене у условљама уговора односећи се на старе линије.

Овај дакле доста замршени систем није логичан створ одједанпут поставши, него је то резултат уговора чинени, кварени, поправљани под више министарства, па и за време царства, док се једном није дошло до овако-вог. Систем овај ослабио је до неке известне мере, ал ипак није из корена упропастио ин-терес, који имају друштва за економично по-стројење и уживање гвозденог пута.

У осталом ова велика друштва француски имају своју прошлост, своје предање и изредне људе на челу своме, који не узимају само ин-терес за руковођу, него и многе друге важне околности. Ту много има моралне гаранције.

Напоследку, та друштва имају у својој врховној администрацији строгу контролу, а и поред тога једну још строжију и завидљивију контролу, а та је, публика.

Сад закључавамо: да садашњи систем, који може бити није по себи добар, није тако о-пасан.

Ово што рекосмо, и једно из неповнатих лица склоњено друштво, које само за гаран-

да су му дела име јунака дала, да су га му-
чили дави из праха подигли. Може ли дакле и
то представити целокупно Србство, та „о-
младина“ и помисли врхушци своје саста-
вљене задатке, а да се напред не предуговори
да нападају јуначки одбија, да увреде мушки
преговора, једино на истину помишља, а у све-
тију народне ствари, којој жртве принаша по-
стојано и поуздано верује? Или, зар се може
без јада, борба и невоља икакво добро и по-
мислити? Није ли баш борба једино средство
којим се велика дела извршују? А и каква ми
је дело, које муче стало није, каква ми је име
које дани упознају нису, каква ми је напо-
метку и слава која слободом увенчана није?

Јест, омладина као и јунак треба све то
на уму да има. Јунака ништа изненадити не-
сме, јер свако изненађење криво заседа у са-
му ствар, свако изненађење побуђује у чо-
веку или мржњу или страст; а јунак не сме
ни из мржње, ни из страсти ништа ни при-
чати ни делати.

Данашња омладина много, много чланова
броји, али баш зато и на то морамо помишља-
ти: да у тој множини и таким људи бити мо-
же, који само ради лепог имена ступише у
коло великог делања, а који могу првом при-
ликом и најљепшим, робовима себичних ин-
тереса баш у најгорим тренутцима постати!
Ово је истина жалосна, али се томе лека мо-
же наћи. Ово је први случај где се двоумити
— естрастима пута дати — не сме. Име нам је
у њима једино исто, које не треба да нам се из-
вида никада губи, већ нека се жалби лека
тражи, а то се опет постиже: показивањем
великодушности, силом ствари и силом истине,
кад се све то успоређивало буде са кука-
вичишвом и себичношћу. Тиме би се воља, пу-
ста воља лакомисленика и превртљиваца нај-
више казнила, најосетљивијим потресом електри-
сала. И то је једини начин, којим се не под-
стакива у противнику мржња насртам нас, а
тај начин је одвећ нуждан. Јер ко омирне ме-
не без основна уврока, тај ће исто тако и на
моја дела омразити, ма она истинита била. За
љубав дела дакле, нека избегавла омладина сва-
ку мржњу противника. Светлост њене ствари
налаже јој то.

Може бити, да ће многи на ово рећи: А
шта ми маримо, што ће ко и на нас и на дела
наша мрзити, кад је истина на нашој страни.
Да нема већег блага у човека, него кад му је
истина на страни, кад му је и савест мирна,
то је неоспорно. Али ја мислим, да све оно,
што се вишим и племеним зове, да је то
баш скончано са изискивањем, да га цео свет
припозна; ја мислим, да све оно, што је ви-
ше и племеним, да је, и да мора бити јавно
— као што је и рад омладински јаван; а док
је која ствар јавна тим је већ подвргнута оп-
штој пратњи ума, општој критици. А шта се
тим оће? Та сама истина ако се за истину
не припозна, није од практичне вредности, а ја
мислим, да нам је више стало, да је баш онај
припозна, који је одриче, него онај, који исто
не чини. Сад је ли рад омладине тим још више
отештан, неће ли ово оборити сваку енергију
у омладини, то толико исто чини, јер довр-
шила омладина своју задаћу, ако је само са
чистом савешћу, са ведрим челом и са пра-
вном истине делала, она је већ оправдана и
пред земљом и пред небом, рад ће њен благо-
сљавити и човек и Бог. Зна се да је прави по-
зив јунака: да задаћу врши и да побеђује, и
да надвлада и да жив остане, — бар тако
схваћа ум човечији. А може ли то бити? А

тијом мисли, и које нимало није интересан-
да што добро уради, чини нам се да су здра-
во удаљени.

Треба ли данас правити гвоздени пут
у Србији, или мало одложити?

Пошто смо дали своје мишљење о најбољем
правцу за постројење гвозденог пута у Србији
питамо се онда: да ли баш данас може Ср-
бија најбоље и најкористније да употреби своје
изворе? Ми сумњамо.

Ми смо се трудили да оценимо, шта би
садашњост могла да важи за гвозден пут.
Неки пут гвоздени пут учини за себе пре-
врат; али то бива, кад је све за то спремно.
Гвозден пут, који би прошао кроз Србију, а
неби ишао даље, неби ништа друго учинио,
него да постави удаљене од Дунава људе од
прилике у стање обалњака реке једне, којој
никакве сметње нема за индустрију. Какав је
полет добила Србија к Дунаву? Никакав.

Осим басена Мораве, гвоздени би пут био
без икаквог дјелства.

Суме новаца опредељене за постројење
гвозденг пута биле би, по нашем мишљењу, мно-
го боље употребљене за побољшање друмова
и путова. Онда би одношаји порасли ближе и
ближе, па напоследку и сасвим близу; онда
би се свет навикао да разуме, да се може са
стране да набави оно што му оскудева, а тамо
опет да се даде оно што се има, а све то
пробитачно за обе стране. Онда би се Србија
развила као што се развија цвет на сунчаним
грацима; онда би се велики пролаз установио;

јесу ли и оно јунаци, који починивши чудна
дела, довршивши ствар падоше? Па јесу ли и
они, који са великим знамења дела своја — до-
бише име јунака — падоше и пре до сврше-
ња ствари, несташе их? Јесу и здраво јесу,
јер онај живот, који се и после довршеног де-
ла изискује, продужује се у светлој успоми,
у успоми сјајних дела човечијих.

Може бити, да ће неко и овде приметити,
да ће ме и овде запитати: Да како је оном
јунаку, који као неки полубог прави чуда за
општу корист, који стопутно живот на поцку
ставља, и који потоком крви пролеваше, а
њему напротив, не само да се ништа непри-
повнаје, него му се и све и сва одриче? За-
иста није најбоље! Али ако је то јунак чинио,
јунака то ништа смести неће, оп зато очаја-
вати никако неће, највише што ће га боleti.
Он ако је јунак, он ће ако је требе и опет за
опште добро крв пролевати, не е том разли-
ком што че тада његово јунаштво до суза уз-
буђивати и одушевљавати. Но и ако се по-
највише овако у животу догађа, ја мислим, да
се то са омладином не може често догађати по-
чем је она позвана, да средством јавне ре-
чи парламентарношћу ради. Ја могу онога про-
тивника и презирати и гонити, и можда и ета-
мивити: могу га мучити, могу му док је жив
пребацивати, могу: али нећу! Да шта ћу? Оћу
да га убедим. А нећу га убеђивати увреда-
ма, начином његовим, начином ниским, ја ћу
дружичје, ја ћу га убеђивати уљудно, јер мо-
гу како хоћу, а ја хоћу овако како је чове-
чије.

Све пак ово немислим зато чинити, што ја
мог душмана или противника вољем, што ми
је мило, него само за љубав оне ствари, оне
истините ствари, коју навиком читавом све-
ту тако силно исповедам, само за љубав тога,
да мој противник мрзећи на мене, да не омр-
зне и на саму ствар, јер га је онда тешко
поправити.

Та кад неби противника, издајца, напутни-
ка, кукавица и злобника на свету било; кад
се неби лажи, лукавства, себичности и стра-
сти од истине распознавале: зар би било ју-
начке радње за добро, зар би било карактера,
зар би било самопоштовања? Не, онда би сав
свет, сво људство карактер било. Данашња нај-
тежа ствар, највећа заслуга била би онда без
вредности и смисла.

Јасно је, да поштоватељи истине само је-
дног позива имају, а тај је: убеђивати оне
који је одричу, распротраћивати је где је не-
ма, а урођавати је где је туђе. А како бива
то, да ли силом или начином? Да ли се тре-
ба противника туђити?

Ево ћу укратко опетонати цео говор мој:
Не потримо у противницима сваку наду
измирења; неустуђивајмо се од њи, док је год
истине, јер биће тренутка, биће дана кад ће
нас само једна реч сложити моћи, биће тре-
нутака кад ћемо једно другом требовати. На-
учимо, уродимо у самим себи и у сваком де-
литој ствар од личности. Признајмо једном за
свагда, да зато, што смо браћа, да зато мо-
жемо разна уверења бити, а сабичје уверење
дужност је свакоме поштовати. Поштовати још
није слатко се. Поштовати туђе уверење, не-
значи ништа друго, него обмугуравати пошто-
вање свога уверења. Је ли то учињено, онда
је, и тек је онда уверењу и значај дат, а на-
против била петиња на овој или оној страни,
мржњи и свађи неће бити граница; злоба ће
се пењати чак до виса тешке безмерности, а
то је копати раку себи и самима.

онда би се време приближило да се отвори
нов савршени пут. Такав је логичан ред на-
предка? На овај начин ништа се не доводи у
опасност и иде с чврстим кораком.

Кад већ магновење буде дошло, онда ће
се гвозден пут много лакше построити но да-
нас. Онда би било руку да га изграде, било
би интелигентни људи да управљају пословима,
и без сумње онда би били и капитали на рас-
положењу. Онда би напоследку био пут једно
дело народње, а не неки вид љубопитности
донешене странцима са стране, т. ј. донешене
чрез странце из страног света.

Говорили смо о друмовима и путовима;
ал шта има још много другог? Рече и потоци
праве у несталној земљи страовита чуда: поље
одпада парче по парче. Није могуће проћи
обалама Мораве, а да се овде ненађу обурване
земље, онда пак дубоке пукотине, висеће, тако
рећи, гомиле, или још боље, масе земље, а све
је то знак великом разорену. Какав би се ко-
рист постигла, кад би се гледало да се од
овог чуда одбране све плодне равнице и да
се осигура имовина.

Какав би се још корист постигла, кад би
се стало на пут упропашћењу шума, овог бо-
гатства, које је вековима остављено, но које
се будаласто гвожђем и ватром упропашћује?

А руде? Кад би се једном излазици дру-
мовима отворили, онда зар неби заслуживале
да се у основу на њи мисли, особито кад је
показано, као што све томе нарку иде, да би
се могле пробитачно да ваде? Неби ли дакле
ту требало наметно уложити капитале?

Може бити, да криво схваћам, ал' нека
се не замери, јер не говорим ни из освете, ни
из мржње; неговорим из сујете већ из отво-
реног срца — припећи податке из извора нај-
ближе прошлости. Осећам терет који сам са
браћом на се примио, осећам да сам спре-
мљен намоћан то осећам па се бојим, да при-
ватни уплети и заплети — који не-
срећом — не узму мах, да нам како у крв
не пређе крети раздор и свађа — да се не
поделимо на два табора непријатељска, јер
ондаје свему крај. Бојим се рекох, но не зато
што би кукавица био, већ да неби кукавицом
постео; што неби кадар био извршити што
сам обећао, веран остати оном чему сам тако
силоно веру задао!!

Не знам оћели ме браћа онако разумети
како сам се изјаснити тео, и како сам желео.
Незнам ако ме и разуму оћеду л' у речма мо-
јим истину признати, ал' знам, врло добро
знам, да ако браћа моја ово неколико речи
признају; онда је омладина двапут ближе мети,
онда ће јој рад двоструко напредовати, а
противника који би се таким именом подицали,
оне који би овако сваку врлину, сваку узви-
шеност истине, слободе и права људског по-
става гавили; теће онда као муња и гром, си-
лом истине у пра и пепео навећ стопоти!!!
Били они ил' е ове ил' е оне стране, били
они на крмилу ил' крмилу над њима!*)

У Модошу 21/9. 1867.
Мита Р. Стојковић
правник.

„НАПРЕДАК“ И КРЊИ ПАТРОНАТ НОВО- САДСКЕ ГИМНАЗИЈЕ.

Од како је уредник „Напредка“ те части
се удостојио, да је заједно са својом госпо-
ђом у Карловци код патријарха ручао, од то
доба иде „Напредак“ durch Dück und Dünn,
штоно Немац каже, са патријархом и осталим
члановима назовипатроната гимназије ново-
садске. С тога је на се предузео, да обрани
поступак тих људи са гимназијом нашом, и
то да обрани пред створовима, којима је Бог
дао очи, да гледају и разум да расуђују.

Између осталог пише „Напредак“ у свом
76 броју „да је гимназија новосадска у кризу,
у којој се сад налази, пала са различитог ту-
мачења права патроната и изабране општине.“
Лакше, лакше мало, на што такве вратоломне
скокове правити? Та ваљда неће тако бити,
да је с тога гимназија у кризу пала, у којој
се налази? Јадна ти мајка, ти канда оћеш са-
мо да шалу проводиш онде, где треба озби-
љан бити и ладно судити. Да будемо дакле
онако озбиљни, као што то изискује важност
и достојанство свете ствари, о којој је реч.

Треба дати одговор на питање: како и са

*) Ко проучи одлуке друге скупштине уједињене
омладине (в. бр. 80 „Заставе“ за т. г.): ви-
деће, да су слободна реч, јавна истина, убе-
ђење и братско понашање баш омладинском
скупштинском означени као права омладинске
радње. Нека је, дакле, на радост брату М. Р. С.
што његова данашња реч истини, убеђавању
и братству већ одавно живи у срцу омладин-
ског тела. Остаје само, да се чује програм
оних који на омладину попреко гледе и про-
тиву ње граље проклињу, а сами још никак-
вих начела не видели не износе. За успех об-
ште ствари није доста хтећи другог убеђити,
него и бити доступан убеђењу од другог.
Заман ће се проповедати великодушност, ако
се неће водити рачуна о узјамној гото-
вости и самопоштовању за општу ствар. У.

Једном речи: гвоздени пут нествара ин-
дустрију, но напротив индустрија, кад је ро-
ђена и осећа потребу да се развија, ствара
гвозден пут, т. ј. препоручује га као једну
нуждну ствар, и конкурира у исто време да
ге изврши и да га унапредне. То је круна ин-
дустријалном зданију, а не само темељ.

Ипотева о једном гвозденом путу
великог транзита.

Ако би се међутим тражило од Србије кон-
курсе за један гвозден пут од Дунава до Мора,
смаатраога са стране велике континенталне тр-
говине, па ма баш она и држала да она треба
иницијативу да узме, онда у добри час!; али
питање овде узима сасвим други вид. Овде
је нужно споразумети се са суседним држа-
вама. У овом великом предузећу важном за
млоге народе, Србија би понудила да сораз-
мерно учествује у сопственом интересу и у
изворима. Овај наш посао, ма да је несавр-
шен, био би свагда за њу један управитељни
колац на овом путу.

Ми га не можемо завршити, а да незахва-
љиво правителству и свима његовим чиновни-
цима на уредној помоћи. А особито благода-
римо: ГГ. Поповићу, Здравковићу, Николићу,
Франасовићу и Рајковићу на њиховом драго-
ценом саделовању. Да није било свију ових
помоћи, ми неби били могли ни штудирати
терен, нити пак дати рачуна од наше штудирје.

У Београду, 20 Нов. (2 Дек.) 1865.

шта је гимназија новосадска пала у кризу, у
којој се сад налази?

На то тако кратко питање кад би се хтео
потпун и савршен одговор дати, није доста
овако сат два засеети, те одговорити онолико,
да се сместити може у један или два ступ-
ца листа овог. Ту би требало и две и три го-
дине добро засеети, ноћи добро прекривати,
и никаквим другим послом не занимати се, већ
само премисљањем о тој ствари и стањањем
мисли на папир, које дођу у памет. Јер тај
одговор треба тако да буде удешен, као да је
остављено питање: са шта је све и сва у на-
шег народа пало у кризу, у којој се сад на-
лази?

Видимо дакле, на какво би питање треба-
ло одговарати, и колики и каква би од при-
лике требао бити одговор на то питање.

Но ми ћемо ипак сад да рекнемо свету на-
шем неколико речи, које ће бити као језгра
одговора на оно најпре стављено питање: са
шта је гимназија наша пала у кризу, у којој
се сад налази, а не на оно друго право пи-
тање, да не би наши бесомучни противници
по својој логици извели, да ми говоримо о ка-
кој десетој ствари, а не гимназијској.

Истина је, која се не да порећи, да већ не-
ма готово невоље, што није наш бедни, али
честити народ снашља. Уједно је истина, која
се опет не даје порећи, да опет нема невоље
на свету, која какав народ спопадне, а да је
није кадра просвета уништити.

Неколицина од наших младих људи имају-
ћи и једну и другу ту истину пред очима, и
имајући срце, које одушевљено за народ бије,
одаду се свом душом професорском позиву,
те да се једном и у нас стане с темеља ра-
дити за народну просвету. Ступивши у гимна-
зију овдашњу, да у њој врше службу за сре-
ћу и напредак младежи наше, ставили су себи
ово за каноне:

Гимназија је задатак, младеж просветити
виделом свију врлина људских, и напојити
је начелима истине, правде и поштења. Те с
тога треба професор да за школу цео свој жи-
вот ради, да њој сву своју снагу посвети. По-
зив његов учитељски треба да му је највиша
и једина цел његовог делања. Свако и најма-
ње дело треба да сведочи, да он уме задатак
свог позива извршити. Себе не треба да дру-
чије сматра, него свог љака, којег има васпи-
тати, јер ако не буде поштовао младеж, ако
не буде свагда пред очима имао важне улоге;
које ће ти мали једном на светској позорници
играти, не схваћа ли издалека свој лепи и пле-
менити задатак. Знањем и карактером треба да
љацима импонује, јер нема строжијих цензора,
него што су младши. Младеж је оштроумна,
и то још у већем степену, него многи свет-
ски мудрац; она зна, шта њој припада. Тако-
ђер је нетолерантна, и строго суди, и то с
правом, јер та строгост у младежи сведок је
свагда живог, надувеношћу светском још не
уништеног моралног осећаја; сведок је непо-
кварености, која је баш с тога нетолерантна,
што не зна за мане и погрешке, и која се у
жасава, кад их примети у људи, који јој тре-
ба да делом и словом светле. А ужасавати се
мора, јер морални индиферентизам може само
тамо бити, где су се греси одомаћили. Про-
фесор дакле треба да је љак узор и у нау-
ци и у моралности.

Споменути млади људи, који су се стали
тих канона држати, дошавши под кров гимна-
зије овдашње дођу уједно под власт, чији су
канони: да је гимназије задатак не напред-
већ натраг, не живот већ мртвило, не
поучавање већ затупљивање, не васпита-
ње већ дресиране младежи.

Две дакле странке, у којих су тако раз-
лични канони, дабоме да се не могу сприја-
тељити, те нити има, нити ће бити на свету
Херкула, који ће икад кадар бити поранати
провалу, што између такве две странке посто-
јати мора.

Ето ти провала између те две странке у-
зрок је, са шта је гимназија новосадска пала
у кризу, у којој се налази.

На ове речи наше приметиће они, које је
„Напредак“ узео да брани: То само ви ус-
јане главе, што пишете у „Застави“, тврди-
те, да је гимназија на тај начин пала у кризу.

Добро, кад не верујете усјаним главама,
што у „Застави“ пишу, а ми ћемо сад сво
пустити, нека прозбори коју реч човек, који
је од свију Србаља признат као препородитељ
школа у Аустрији, и који ни најмање не стоји
у свези са „Заставом“, јер да стоји, не би
јамачно постао референтом у министарству
просвете у Београду.

Натопевић дакле говори!

„Наши старији литератори певају не-
престано своју стару песму уз прозе време-
ну, протерују се још и данас о азбуки, о
танком и дебелом јеру и о репатоме јоту, о
послу и науци букварачкој, као да ништа ва-
жнијега незнају. И они су побацили свој ау-
торитет, напустили предавање, па вуку у си-
лу Бога натраг; неће да буду вође младежи,
не уму и не маре ни да је придобију себи,
па онако их ова и не поштује... Ми немамо

ни од најнужданијих књига готово ништа: од Раићева доба више ни св. синод наш не заседа, да нам бар потребне за школе црквене катихизисе сипише, него се ено и ђаци већ на ово туже; ми немамо готово ни једне књиге за науку религиозну и моралну, него добијемо из манастира од калуђера куваре, о томе се тамо ради; а мирјани мораше узети свето писмо, да га на српски прераде, Стојковић, Караџић, Даничић...

Натошевићу, какви су они просветни заводи наши, који највећма од патријарха зависе, и у којима су професори архимандрити, протосинђели, синђели, архидјакони и протођакони, какве су богословије?

„Богословије не могу бити чемерније: у ње ни никоји на свету народ нема. Завири и види осврћу ли се и питају ли учитељи, шта љови другог код других еретичких народа чине, знају ли како њихове науке напредују, отимљу ли се за њима, будели у школи свест и понос свештенички, црквени, народни; имају ли у опште свести о својој радњи, о задаци и цели, и поноса у овом; код оловних недостатака, мана и зала баш у свим школама за практични живот, на која би ваљало да учитељи највећма да гледе и највише да раде, они ђаци, ни брже их није, као да се ово и не тиче њих; а спомени, рећи да је вло, па одма ће ти наводити узрока на извинење, и ту ћеш чути, како је све нуждије, најзначајнија канцеларијска пискарања преча су него изображавање ове младежи, што ће духовни чувари, оцеви и учитељи народа да буду. Где си душе Раићев, да видиш богословије и учитеље! Код ованих свештеничких школа није чудо што је овако свештенство, и како се ради, биће и горе; сав олош од других школа прима се у богословије, ко ни зашто није, добар је за попу, па ово напуштају и конисторије, да је овако.“

А како Натошевићу стојимо са гимназијама?

„Нестојимо сила боље ни са гимназијама. Ове школе ишле су до скоро пред временом, биле су по најбоље у целој Угарској: а сад не да неду уз време, него се једва збуку за њим иду натраг. Нисмо кадри задобити јавности, ни права на испите зрелости. Добра школа зависи од добрих учитеља, ово ј први услов; зато изађе пре неколико година наредба, да сваки учитељ има положити учитељски испит, да се види, ко је за учитеља, а ко не, и рок испита беше од године до године продуживан, па положише ли? Не, него кад се ове године заказа последњи рок, а оно се нађе дирекција за срце уједена, па скочи на патронат, да овај не брани аутономију завода, ни част и достојанство учитеља, јер иште, да се испит положи; то је дирекција аутономија и част и достојанство, да се не полаже испит о способност. Могу ли ту држани бити испити зрелости код деце, где нису испитани ни учитељи, и где ни управитељ неће и не може испита да положи; да при нам ли је образ наш! А да с каквим би образом пред свет стали, кад би нам и учитељи богословије на свој испит изаћи морали!...“ (А шта би сад истом рекао Натошевић, кад патронат испитане професоре растерује?)

Па какви су свештеници „Натошевићу“, што из онаких богословија излазе?

„Наш се јадни свештеник занемарио, па не учи народа својега ни оно што уме и што може, те онако ће га до скоро желети. Где је који, да покуша примером оних првих хришћанских свештеника, саветом и науком бар оном, што је самоуко зна; где је тумачење само еванђелија науке Христове, коју они први свештеници толико ценише, да живот за њу жртвоваше и мученичке смрти за њу примише; где је световање и упућивање домаћих старешина како њихови држати своју кућу, и своје младе, како их васпитати, учити, пример давати; а ено пуно еванђелије и пуна библија ових наука, ако више никоје књиге нема, само ову да употроби; где је подизање свести црквене и општине и народне и људске; где дивање друштва и узимање обећања и завета противу оних убитачних моралних и материјалних зала и злих обичаја, и где оно остало, што други свештени и поносни свештеници за свој народ чине. Нашма остале цркве и школе, радионице њихове, правне и путе, исто као онамо пропастицама спајијама и богаташима, трговцима, занатлијама и ратарима њихове, а са чије кривице, него са рођене своје. А ко је у силу Бога рад да обори кривицу на свет и на време, он нека види друге, пропади ли римски, калвински, лутерански или други народ уз своје свештенство овако као ми, и нека чује, шта странци и туђини, који нас боље и мирније гледе и мере, на ово наше стање веле, и кога криве. Прошло је оно време, кад се глуп народ одржати могло и кад је глуп народ најбољи за попу народ био, и не поврати га никад више. Данас глуп пропади, тим суновратније, што ближе уз изображен стоји, па данас је задаћа правота свештеника, који ће за своју радњу са образом

на одговор да изађе, радити све можно, да науком сачува народ и себе или бар да спере крв са себе.“

Натошевићу, какво је мишљење твоје о калуђерима?

„Ни наш бедни калуђер не учи народа својега, па му нико не долази и не помаже га, те онако му се ено руши кућа над главом...“

„Код других свештних људи, чим се осети, да оће који део народа да клоне у добру којем, одма се нађу врски калуђери, који по народу вађу, па учећи и проповедајући подигну га и задану, те се отме од зла и од хрбе; а где су нама само два три, па да уче народ свој, да се остави од овога својега хрђавага и убитачнога рада, и да о-врене друшчије; њих два три спаси би народ, само да их има...“

Да чујемо на последњу још, Натошевићу, укрлато суд твој о онима, којих је дужност, да чувају закон и наредбе црквене и општине:

„Којих је да чувају закон и наредбе црквене и општине, баш они их не пазе, тако, да по том и не знају за закон, него држећи, да је воља старешина закон, неки траже па купују и продају звања и натурују се за старешине у општини, аки ни за слуге нису; купују и продају правцу на злочинство, и терају трговину са законом, правом и са самим светњом; још их има, који наводе и терају друге, да погазе закон којег сами заступају; а оне, који закон бране, држе и криве, да терају пизму, и већма их гоне него законпреступнике.“ (Види опширније у: „За што наш народ пропади у Аустрији.“)

И „Напредак“ мисли, да ће тиме, што ће навести из заветног писма вуковићевог „мољу препоручају, и завџају, да верховно патронство и правленје заведения Л. Епископ и Митрополит Карловачки пријимати благовољити, и пољубо со већш власти да имају, и т. д. оправдати пред светом српским поступање крџег патроната са гимназијом новосадском! Па да се свет не поклати напредковој ло-жици!“

Угарска.

Пештанска жупанија оправда је министру Бенкхајму са збора свог од 26. септ. о. г. две посланице, које ни мало не ласкају министру, него показују, шта је кадра учинити жупанија, која уме ценити и храни уставна права своја. Прва посланица управљена је против наредбе министарске, којом је абонској вароши забрањено изјавити поверење Кошуту. У тој посланици између осталогавели се, да је главно уставној слободи, да сваки може чинити оно што закон не забрањује. Ако ко агреси против закона, само се може на одговор пред судију позвати. Министар Бенкхајм уништити изјаву поверења вароши Абона за Кошута, изрекао је сам пресуду, уместо да је ту варош суду предао. Право на ту пресуду министарство жупанија не може припознати. И почем министар упућује пештанску жупанију на уништење речене изјаве поверења, а жупанија налази да има право само пресуду надлежног судије извршити, а то ни ове наредбе, министарске не може извршити, јер би тиме самосталност судије поврдила.

Друга посланица тиче се порезе. У тој посланици јавља жупанија министру Бенкхајму, да не може извршити оне његове наредбе, којом хоће да жупанија истерује порезу и изнад године 1867., почем је министар добио на то право само за ову годину.

Аустрија.

На збору рајхсрата од 29. септ. особито се одликовао предлог Милефелов о укидању конкордата без одлагања. И левица и десница примла га је са бурним допадењем. У својој подужој беседи, која је управљена против владика, каже за атресу њихову да је с једне стране поруга и опадање посланика, а с друге стране притворство и ласкање спрема цара. Предлог је дан вероисповедном одбору. Ову беседу саопштинемо у будућем листу. Вероисповедни одбор узео је у претрес тај предлог и одлучио обогласно, да не одустаје од већ утврђеног поступка, да се почне световати о закону вероисповедних одношења, и предао је тај закон Милефелу да означи већ одређене школске и брачне параграфе. Знатно је, да се Пољаци и Словенци не добише за предлог Милефелов.

Нови Сад 4. окт. Јуче је црквена општина српска имала седницу, у којој је прочитан одговор њег. свет. патријарха на представку општине, којом се избор нова два грађ. патрона на потврђење поднело. Њ. светост позива општину на нов избор из шесторице кандидата. Општина се у то није упустила могла, пошто је међутим неподпуни патронат најважнија дела обавио, као избор и сметање професора. Изабрана је депутација од 8 лица, која ће њег. светости представку предати, а уједно готовост изравнању на темељу пошто-вања међусобни права изјавити. Депутација је данас отишла у Карловце. У њој је г.г. Камбер капетан, Ант. Новковић трговац, Јов. Радовановић вел. фискал, Стеван Павловић адв., Петар Нинковић књижевник, Стев. Јевтић, Гавра Митјовић и Ђ. Недељковић поседници. Обширан извештај следећеће.

Г. Хаџић-Светић такође је данас пре депутације у Карловце отишао.

У јучерашњој општини примењено је од ви-

ше чланова, како известитељи „Напредка“ лажне извештаје о течају расправе општине доносе, ствари изопачују, и не само поједине чланове, него и општину пред светом каљају, и рад њен недостојном виду представљају. За-мључено је, да се даде о том изјава у срб. листовима.

— Нови Сад 2. октобра. Синоћ чујемо и по други пут руског народног певача, Д. Славјанског. „Аскољдова Могила“, „Рогњета од Сјеверова“, руске народне песме, србско „сунце јарко“ и „ој галаси“: беху прави чар за братски дух сла-венски. Усхићена публика одзивала се бурним усклицима допадања на сваку песму. Брат Д. Славјански, као што чујемо, сутра оставља варош нашу; Новосађани који су га чули, само му могу рећи: „до скорог виђења!“ „Дођи нам опет — што пре!“

Од мене који нетражим силу осећања у звуко-вима свирке и грла, него налазим вештину песме и свирке у сили осећања слушаца: неочекујте никакве олене концерта од Калкбренера“, „Дуете из опере Дон Пасквила“, и ствари које су из другог света; све што вам ја умем казати о гђи Љубици Медаковића и Нини Хој-мајстора јест: да је прва својим скромним понашањем опомињала нас на праву српску девојку; још да и којом србском песмом беше свој гласовир задахнула: неби било краја братском поносу Србина; — што се друге тиче, допла се свима чистота гласа њеног, само је још и срцајни бити могао.

Познати песник наш Лаза Костић казивао нам је као што се само из срца и душе казивати може: своју песничку студију: „Самсон и Делила“ из светогосписа. Ево главне мисли његове:

Самсона јунака, избавитеља израиљског народ од ропства филишћанског, светује мајка да мрзи Филишћане све жешће и жешће, па уједно га кара, што им љуби жене; наговара га да се ожени Израиљком. Он доказује матери покровитељство Израиљака, признаје да Филишћанке му нису верне, а! та га невера прво неболи тако, јер он није Филишћанин, а друго у тој невери бар налази праву им врлину, јер оне истину уживају у јунаку, као што је Самсон, а! уједно мрзе у њему крвнике свога народа. Така је жена Делила. У заносу своје сећа се како се с Делилом упознао. При осади града Газе убије Самсон Делилину мужа, Филишћанин стану бегати; на то се Делила која је с другим женама са бедема гледала маши копча и поврати измичаре, заврла копчама на Самсона, но овај та привати, и као од шале понуди Филишћанку амазонку да покуша још једаред; разјарена том поругом потегне Делила мачем: Самсону се то тако допадне да подиже у-дару и загрли лепу Филишћанку, а! тако силно да се ова обвезала. Од отота загрљаја неможе Самсон да заборави Филишћанску лепотицу поред свог материног одговарања. Данас му Делила шаље свој лик што га је извезла на свили, а под ликом пише да јој дође до вече.

Брат А. Хаџић прочуио нам је „Минадиру“ од Л. Костића, и „Браца Дују“ од Милете (Ј. Јовановића). Публика је и једно и друго са особитом најбољом пратила, али је „Брацом Ду-јом“ до бурних одзива раздартана. Брат А. Хаџић својим природним гласом и достојанственим изразом може за углед служити свима који би збиља хтели, да писане истине у жива срца пре-сађују.

Нови Сад 4. септ. Досадашњи админи-стратор код овдашњих руске (грчко-саједиње-не) цркве, г. Павле Вукић, постао је дефини-тивним парохом при истој цркви.

СЛАВЕНСКЕ ЗЕМЉЕ.

СРБИЈА. Народна скупштина у Крагуевцу отворена је следећом престолоном беседом:

„Љубезни народни представници! С радошћу се видим на ново окружен народним поверљивостима, и с радошћу вам кажем „добро сте ми дошли.“

Од времена последње народне скупштине, као што вам је познато, такве смо важне догађаје про-живили, да овај пут с веселим срцем можемо к на-шем раду приступити. Једна велика брига Моја смирена је, једна велика моја и народна жеља испуњена је; гарнизони турски изсељени су из Ср-бије, градови на обалама Саве и Дунава у нашим су рукама, и слобода и унутрашња независност Србије постада су права истина.

У нашим праведним жељама, у нашим трудо-вима и настојавању за изсељење турски гарнизона, имали смо срећу наћи код Блистателне Порте бла-говолителни и помиљиви расположења. Пошто су наши кораци срећног успеха нашли, ја сам пошта-отли у Цариград, да лично поднесем Његовом Ве-личеству Султану изјаве моје благодарности и при-знателности.

Ја вам се само могу хвалити пријемом, који ми је указан у Цариграду. Пријем тај био је пун љу-безности, пун уважања спрема мене и народа срб-ског.

Питање о Малом Зворнику и Сакару такође је решено у начелу на задовољење права наши, и нужне наредбе за извршење ичекују се из Цариг-рада.

Благовољење и пажња, с којима су досадашња наша праведна представљања у Цариграду преду-сретана, дају ми надежду, да ће се исправити не-правилности, и одклонити тегобе, које нарочито од неког времена спречавају трговину и друге послове одношаје између Србије и околини предела цар-ства отоманског.

Не само приликом решавања питања о градови-ма, но и иначе, срећан сам био добијати доказе пријатељства и благонаклоности расположења гарантни сила, и моја ће брига бити, да овако драгоцену под-пору и за унапредак сачувамо.

Из извештаја, које ће вам Мои министри под-нети, уверићете се, да расправљање питања међу-народни није ме ни мало зауставило обратити Моју пажњу на све што би унапређење Србије подпомо-ћи, и њено благостање узвисити могло.

Ново устројство општина, нов закон порески, нова тарифа ђумручка, закон о подизању окружни болница и други по напредак отечества важни за-кони, ступили су у живот и почели су производити очекиване добре последице, служба поштанска и служба телеграфска добише су нов развјатак, уве-

личале су круг своје радње и преустројене су у духу напредка. Народну просвету дат је знатан покрет умножењем основни и збожењем реални школа. Ближа обавештења о том, као и уопште о важним резултатима државне радње за истекле три године, наћићете у извештајима, које ће вам до-тични министри поднети.

Ја сам нарочиту пажњу последње скупштине обратио на рђаво стање наши шума. Мишљење скуп-штине о тој важној ствари служило је за основ да-љим истраживањима и саветовањима Мога прави-телства, и резултат ове радње на ново ће се под-нети нашем претресу и нашем договарању. Ја обра-ћам вашу пажњу и на нов пројект закона о рад-њама, јер досадашња еснафска уредба не одговара више стању и потребима земље.

Као што сам и пре три године казаво, питање о гвозденим путовима једно је од најважнијих. Моје правитељство непрестано му је поклањало своју озбиљну пажњу. Нарочите студије у том обзиру учињене су од надлежни способни лица, и ми смо сад у стању с познавањем ствари ући у преговоре с дотичним предузимачким друштвима, од који се и понуде већ налазе.

И плодивост реке Мораве, која је за уну-трашњи окрет и за извозе наше од тако велике важности, Занимала је Моје правитељство. Учињени покушаји дају изгледа, да се Моравом може пра-вилно половити; ово искуство већ је један добитак за нашу домаћу радност, а од околности зависиће, да плодивост Мораве брже или спорје у прак-тичан живот пређе. Међутим постројење више нови друмова и путови, кои су за последње три године извршени, од знатне су користи за наш саобраштај.

Сваке године све се више и на моју велику ра-дост, уверавам, да радност у нашој земљи напре-дује да се сума производне снаге а тим количина производа приметно увеличавају: неке струке рад-ње, које су пре биле тек у постанку, сад увелико иду напред; друге пре тога непознате сад се по земљи распростиру; из свега тога следеће, да земља бива богатија и јача, и да се наш Владалац може с поуздањем надати, да ћете, као што сте некад на пољу јунаштва међу врвима и најбољима били, тако и у задатцима мирног развијања и на-претдовања умети и хтећи стазом највреднији на-рода корачати.

Гди саобраштај и радност напредују, обично је, код слабости људске природе, да се и прилике спо-рова умножавају. Моје је старање било, да се стру-ка правосудна устрои, како ће сваки брже и лакше до свог права доћи. У тој цели издати су године 1865. закони о новом устројству окружни и виши судови, заведен је касациони суд, промењен је о поступку у грађанским парницама, и издан је за-кон о поступку у кривичним предметима. Остаје још да се према добиеном искуству учини боље поделење послова између судски и административни власти, о чему сам дотичним министрима нарочите налоге издао.

Говорећи вам о нашим државним установама, ја с поносом и искреним удовољством напомињем јед-ну од установа, која је по времену свога тра-јања од најмлађи, но по добијеним резултатима од најпреднији, и која је већ дубоко корен свој у животу и навикама нашим утврдила; ви сви осећате, да ја оћу да говорим о нашој народ-ној војсци. Усредим и добром вољом у обучавању, оданости и послушношћу својом према моим на-редбама, народна војска подпуно је одговорила мом владалачком очекивању, и ја јој пред лицем на-родне скупштине изјављујем моје задовољство и моју захвалност. Нека и одада влада у честитом србском народу досадашњи дух оданости спрема свега што се склони благо отечества, дух самопр-горења кад се ради о служби и интересима земље дух поверења и поуздања у моја родитељска о њему стварања, па ће премилостиви Бог благосло-вити труде и жеље наше за усрећење србског на-рода, и сви ми, колико год нас је, бићемо достојно испунили наш задатак и допринели општем благу оно што је у чијој снази било.

Нека Бог благослови Србију, и нека вам је сре-ћан рад. Народна је скупштина отворена.“

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Панчево 29. септембра. Цене на пијаци нашој нагло скачу. Ово два три дана знатно се подигла, тако да чисто жито плаћају 10 ф. 50 н. до 11 1/4 ф. од 9 ф. до 9 ф. 50 н.; наполица 7 ф. до 7 ф. 50 н.; — јечам 4 ф. 30б 3 ф. 40—50 н. А од трговаца у количеству разан 3 ф. 20 н. Без про-цента кукуруз батовини 5 ф. 60—80; има га и у арну на пијаци, но довози су престали. Узрок је браве кукуруза и винограда.

К и др. Пешта 1. октобра. У почетку прошле недеље радња на олд. тржишту постаде живља, а печем је цена шеници и брашну у Лондону и у Паризу скочила, повишена је она и на олд. тр-жишту са 40 до 50 н. У другој половини недеље стиглоше колебине весги са немачких тржишта, те се наши извозачи уздржаваху од куповине. Услед тога цене су нешто смањене: код шенице прве вр-сте са 20 н., код споредне врсте са 30 н. Продало се шенице око 160.000 ваг., и то, највише за наше млинаре, а врло мало за извоз. Тако је исто било и са ражи, којој је цена са 20—25 н. смањена. Јечам за рану оборена је цена са 20 н. Ова се више тражило, па му је и цена се 10—15 по-дигнута. — Старом кукурузу, цена се није про-менила. По извештајима из Трста трговина са ку-курузом живо иде, као да се и за Инглеску купу-је. — Репици је остала стара цена; па с у. у. се подига.

Шииритусу старом цена је 60 1/2, новом 59 — Шљивовица се нетражи. Свињска маст ва-рошка продате се по 42 ф., своска по 40 ф. — Сланина се тражи, цена јој је 38 ф. — Шљиве босанске у бурдама цене се по 12 1/4 ф., сла-воњска по каквоћи 12—12 1/4 ф. — Пекмезу од шљива цена је по каквоћи од 9 1/2 до 11 ф. —

Цене ране у Новом Саду 4. октобра.

Тежина	ф.	н.	Пожунац
85 фун.	Жито чисто	5 60	
80 —	Средње	5 20	
76 —	Населица	4 36	
74 —	Средња	4 —	
68 —	Јечам	2 13	
44 —	Зоб	1 73	
84 —	Кукуруз	3 33	
1 Цак кув. у клипу 2/3 мер.1	20		